

11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตุนคร: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการบูรณาการการสอน
กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

The Eleven City Gates of Saket Nakhon Kingdom: Local History and the
Integration of Teaching in the Social Studies, Religion, and Culture
Learning Area at Ban Non Thieng School under the Kalasin
Primary Educational Service Area Office 3

ประสิทธิ์ มาตรวงศ์*

Prasit Martwong

ในตะวัน กำหม่อม

Naitawan Kumhom

สาขาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม

คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยทองสุข

Department of Society, Religion and Culture,

Faculty of Social Sciences and Education, Thongsook College

Corresponding author, e-mail: mprasit1759@gmail.com*

วันที่รับบทความ (Received): 8 กุมภาพันธ์ 2569

วันที่แก้ไขบทความ (Revised): 26 กุมภาพันธ์ 2569

วันที่ตอบรับบทความ (Accepted): 2 มีนาคม 2569

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตุนคร 2) การบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับ การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ประกอบด้วย 1) กลุ่มผู้รู้ เป็นกลุ่มบุคคลที่มีข้อมูลเชิงลึกในด้าน เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตุนคร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สถานที่ตั้ง การขยายตัวของชุมชน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ เป็นกลุ่ม ครู นักเรียน 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป เป็นกลุ่ม ประชาชนทั่วไปในจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม โดยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต จัดประชุมกลุ่มย่อยและการประชุมเชิงปฏิบัติการ

ผลการวิจัยพบว่า 1) สาเกตุนคร เป็นชื่อโบราณปรากฏในตำนานอุรังคธาตุใช้เรียกเมืองใหญ่ในภาคอีสาน ปัจจุบัน คือ จังหวัดร้อยเอ็ด คำว่า “นคร” หมายถึงเมืองหลวง ส่วน “สาเกต” สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และรุ่งเรืองตามคติพุทธ-พราหมณ์ แสดงถึงอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียในภูมิภาค ประวัติเมืองร้อยเอ็ดแบ่งเป็นสามสมัยใหญ่ ได้แก่ 1.1) สมัยพุทธกาล เมืองสาเกตุนครเป็นหนึ่งในสี่นครใหญ่ มีเมืองขึ้น 11 เมืองและประตูเมือง 11 ประตู มีระบบคมนาคมและสื่อสารที่ดีเยี่ยม 1.2) สมัยผาแดง เมืองเริ่มเสื่อมอำนาจและกลายเป็นเมืองร้าง ชื่อ “บ้านกุ่มฮ้าง” พร้อมสะท้อนอิทธิพลขอม และ 1.3) สมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ เมืองได้รับการฟื้นฟู ตั้งเมืองใหม่และมีการปรับเปลี่ยนการปกครองหลายครั้ง

จนกลายเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด 2) การบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเรื่องสาเกตุนครและเมืองร้อยเอ็ด ในโรงเรียน สามารถใช้เป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการเมือง โครงสร้างการปกครอง และเมืองขึ้นทั้ง 11 เมือง กิจกรรมการเรียนรู้ประกอบด้วย การสร้างแผนที่เมืองโบราณ แบบจำลองประตูเมือง เล่าเรื่อง ตำนานท้องถิ่น เช่น บ้านกุ่มฮ้าง และบุญพะเหวด รวมถึงการบูรณาการสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ผ่าน Project-Based Learning และทัศนศึกษาไปยังสถานที่สำคัญ เช่น ประตูเมืองสาเกตุนครและ บึงพลาญชัย ผลจากการบูรณาการนี้ทำให้นักเรียนเข้าใจประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่น เกิดความภูมิใจในมรดกท้องถิ่น และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และการเรียนรู้อย่างมีส่วนร่วม

คำสำคัญ: 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตุนคร; ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น; การบูรณาการเรียนรู้

Abstract

This research aimed to 1) study the local history of the 11 city gates of the Saket Nakhon Kingdom, and 2) integrate local history into the teaching of social studies, religion, and culture at Ban Non Thieng School, under the Office of Kalasin Primary Educational Service Area 3. The targeted informants consisted of three groups: 1) Knowledgeable individuals, who possessed in-depth information on the local history of the 11 city gates of the Saket Nakhon Kingdom, economy, society, culture, location, and community expansion; 2) Practitioners, including teachers and students; and 3) The general public, representing citizens of Roi Et Province. This research employed qualitative cultural methods, using tools such as questionnaires, interviews, observations, focus group discussions, and workshops to collect data.

The findings revealed that 1) Saket Nakhon was an ancient name mentioned in the Urangathatu chronicle, referring to a major city in the northeastern region of Thailand, present-day Roi Et Province. The term “Nakhon” meant a capital city, while “Saket” indicated sacredness and prosperity according to Buddhist-Hindu beliefs, reflecting the influence of Indian culture in the region. The history of Roi Et was divided into three major periods 1.1) Buddhist era–Saket Nakhon was one of the four major cities, with 11 subordinate cities and 11 city gates, supported by an excellent communication and transportation system 1.2) Phadeng era–The city began to decline and became abandoned, known as “Ban Koom Hang”, reflecting the influence of the Khmer. 1.3) Ayutthaya-Rattanakosin era–The city was restored, new towns were established, and governance was repeatedly adjusted until it became Roi Et Province. 2) The integration of local history concerning Saket Nakhon and Roi Et in schools was found to be effective as a case study on political development, governance structure, and the 11 subordinate cities. Learning activities included creating ancient city maps, constructing models of city gates, narrating local legends such as Ban Koom Hang and the Bun Phawet festival, and integrating social studies, religion, and culture through project-based learning and educational field trips to significant sites such as the Saket Nakhon city gate and Bueng Phlan Chai. This integration helped students understand local history and culture, develop pride in their local heritage, and enhance their analytical thinking, communication skills, and active learning participation.

Keywords: The Eleven City Gates of Saket Nakhon Kingdom; Local History; Integrating learning

บทนำ

มรดกศิลปวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษของไทยได้ร่วมกันสร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน ปรากฏให้เห็นอย่างกว้างขวางในทุกภูมิภาคของประเทศไทย ศิลปวัฒนธรรมเหล่านี้มีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทของแต่ละท้องถิ่นและชุมชน ซึ่งเมื่อรวมกันแล้วถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาติที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ มรดกดังกล่าวสะท้อนถึงความเจริญรุ่งเรืองของชาติไทยตั้งแต่อดีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ ความภาคภูมิใจ และภูมิปัญญาอันทรงคุณค่า อันเป็นรากฐานสำคัญต่อการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจของประเทศบนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทย ศิลปวัฒนธรรมไทยมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของมนุษย์ โดยเฉพาะศิลปะที่เกิดขึ้นจากการดำรงชีวิตตามปัจจัยพื้นฐานหรือปัจจัยสี่ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม อาหาร และยารักษาโรค นอกเหนือจากปัจจัยทางกายภาพดังกล่าว มนุษย์ยังสร้างสรรค์วัฒนธรรมเพื่อสนองตอบความต้องการทางจิตใจ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงออกทางอารมณ์ ความบันเทิง หรือการผ่อนคลาย ซึ่งถือเป็นบทบาทสำคัญของศิลปะ ดนตรี การรำยรำ และนิทานพื้นบ้าน โดยนักมานุษยวิทยาได้เรียกพฤติกรรมเหล่านี้ว่า “พฤติกรรมการแสดงออก” (ยศ สันตสมบัติ, 2540) พฤติกรรมการแสดงออกดังกล่าวดำรงอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาอย่างยาวนาน และเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงสภาพความเป็นอยู่ ค่านิยม และรูปแบบวัฒนธรรมของแต่ละสังคม ซึ่งผูกพันกับวิถีชีวิตของมนุษย์มาตั้งแต่อดีตกาล (เรณู โกศินานนท์, 2535) การฟ้อนรำจึงถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการแสดงออกตามธรรมชาติของมนุษย์ที่ใช้สื่อความหมายทางอารมณ์และความรู้สึกเมื่ออยู่ร่วมกันในชุมชน สังคมไทยมีการฟ้อนรำสืบทอดมาตั้งแต่สมัยโบราณ และเมื่อสังคมมีการพัฒนา รูปแบบการฟ้อนรำก็ได้รับการพัฒนาให้มีแบบแผนที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่สังคมยอมรับและสืบทอดต่อกันมา การฟ้อนรำทำหน้าที่เป็นสื่อแทนการสื่อสารด้วยภาษา โดยมนุษย์ได้คัดเลือกกิจกรรมท่าทางที่แสดงออกทางอารมณ์มาเรียบเรียงให้มีความสอดคล้องและงดงาม กลายเป็นกระบวนการฟ้อนในโอกาสต่างๆ เช่น งานประเพณีสงกรานต์ หรือ บุญบั้งไฟ ซึ่งนอกจากจะเป็นการแสดงเพื่อความสนุกสนานแล้ว ยังเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางความเชื่อ เช่น การบวงสรวงเทพเจ้าอีกด้วย (ณฐนนท ทวีสิน, 2565)

ในอดีต สังคมไทยมีวิถีชีวิตที่เรียบง่ายและผูกพันกับวงจรธรรมชาติ โดยเฉพาะวงจรการเกษตร และวงจรชีวิตของมนุษย์ ได้แก่ การเกิด การแต่งงาน การเจ็บป่วย และการตาย การฟ้อนรำจึงมีบทบาทเกี่ยวข้องกับวงจรเหล่านี้อย่างใกล้ชิด ไม่ว่าจะเป็นพิธีกรรมขอฝน การเสี่ยงทายดินฟ้าอากาศ หรือ การเฉลิมฉลองหลังฤดูเก็บเกี่ยว ซึ่งสะท้อนความเชื่อเรื่องผี เช่น ผีฟ้าและผีแถน ก่อนการเข้ามาของศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธ ขณะเดียวกัน การรื่นเริงหลังการเก็บเกี่ยวก็เป็นโอกาสให้คนในชุมชนได้พบปะ สร้างความสัมพันธ์ และนำไปสู่การเลือกคู่ครองในอนาคตเมื่อสังคมไทยมีความเจริญและมีการจัดระเบียบทางสังคมที่ชัดเจนมากขึ้น รูปแบบการฟ้อนรำก็ได้รับการพัฒนาให้มีโครงสร้างและแบบแผนที่แน่นอน จนกลายเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของสังคมไทย (สุรพล วิรุฬักษ์, 2543) ศิลปะการแสดงของไทยจึงมีพัฒนาการทั้งในลักษณะการแสดงพื้นบ้านที่สะท้อนวิถีชีวิตและวัฒนธรรมท้องถิ่นของแต่ละภูมิภาค และการแสดงในราชสำนัก ซึ่งล้วนมีความงดงามและคุณค่าทางวัฒนธรรมแตกต่างกันไป โดยมีจุดมุ่งหมายสำคัญในการถ่ายทอดภาพสะท้อนของสังคมออกมาในรูปแบบศิลปะ (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2542)

จังหวัดร้อยเอ็ดปรากฏความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมจากตำนานอุรังคธาตุ ซึ่งกล่าวถึงเมืองสาเกตุนครว่าเป็นหนึ่งในสี่นครโบราณที่สำคัญในอดีต ได้แก่ เมืองสกลนคร เมืองสาเกตุนคร เมืองมรุกขนคร และเมืองอินทปัฐนนคร โดยเมืองสาเกตุนคร หรือจังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน ได้รับการ

กล่าวถึงว่าเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรสุทนต์ มีเมืองขึ้นจำนวน 11 เมือง และมีทางเข้าสู่เมืองหลวง 11 ประตู ซึ่งเรียกว่า “11 ประตูเมืองสาเกตนคร” อันสะท้อนถึงความรุ่งเรืองทางการปกครองและวัฒนธรรมที่ผสมผสานอิทธิพลไทย ขอม และลาวอย่างกลมกลืน (ในตะวัน กำหอม, 2559) แนวคิดทางประวัติศาสตร์มิได้เป็นเพียงการบันทึกเหตุการณ์ในอดีตเท่านั้น แต่ยังเป็นกระบวนการทำความเข้าใจบริบททางสังคม ความคิด และวิถีชีวิตของมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ซึ่งอดีต ปัจจุบัน และอนาคตมีความเชื่อมโยงกันอย่างแยกไม่ออก (รัฐติยา หิรัญหาค, 2554) ดังนั้น เรื่องราว “11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตนคร” จึงไม่เพียงเป็นตำนานท้องถิ่น หากแต่เป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่สะท้อนภูมิปัญญา ความเชื่อ และอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งควรได้รับการอนุรักษ์และถ่ายทอดสู่เยาวชนรุ่นหลัง การนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม จึงเป็นแนวทางสำคัญในการสร้างการเรียนรู้ที่มีความหมาย เชื่อมโยงกับบริบทชีวิตจริงของผู้เรียน โรงเรียนบ้านโนนเที่ยงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 ซึ่งตั้งอยู่ใกล้แหล่งวัฒนธรรมของอาณาจักรสาเกตนคร มีศักยภาพในการจัดการเรียนรู้โดยใช้ฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกรักถิ่นฐาน ความภาคภูมิใจในมรดกของบรรพบุรุษ และส่งเสริมการเรียนรู้เชิงบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น “11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตนคร” และแนวทางการบูรณาการเข้าสู่การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เพื่อเป็นต้นแบบการจัดการเรียนรู้ที่ช่วยเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตนคร
2. เพื่อบูรณาการแผนการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยเรื่อง 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตนคร: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น กับกระบวนการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยดำเนินการตามขั้นตอน ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตของเนื้อหาในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดขอบเขตเนื้อหาออกเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1.1 การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มุ่งศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น 11 ประตูเมือง อาณาจักรสาเกตนคร ครอบคลุมมิติด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ การตั้งถิ่นฐาน และการขยายตัวของชุมชนในพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับสาเกตนคร

1.2 การบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ศึกษาแนวทางการบูรณาการองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โดยเน้นการศึกษาประวัติศาสตร์ ประเพณี และเรื่องราวในท้องถิ่นผ่านกระบวนการและวิธีการทางประวัติศาสตร์

1.3 กรอบแนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม อันได้แก่ ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีการยอมรับนวัตกรรม ตลอดจนแนวคิดทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูล

1.4 การบูรณาการการสอนประกอบด้วย 1) การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ สารการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาหลักสูตร กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดผลประเมินผล 2) วิธีการจัดการเรียนรู้ เช่น การศึกษานอกสถานที่จริง การอภิปรายกลุ่ม และการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น

2. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง 11 ประตุมือง อาณาจักรสาเกตนคร: ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการบูรณาการ การสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Qualitative Research) ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร (Documentary Research) และการศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยใช้วิธีการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

3. ระยะเวลาดำเนินการวิจัย การดำเนินการวิจัยกำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2568 ถึงเดือน มีนาคม พ.ศ. 2569

4. พื้นที่วิจัย พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดร้อยเอ็ด ในบริบทพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับอาณาจักรสาเกตนคร โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกพื้นที่ดังนี้ 1) เป็นพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์สาเกตนคร 2) เป็นแหล่งที่มีภูมิสังคมและร่องรอยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ชัดเจน

5. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ใช้การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากบุคคล ที่มีความรู้และเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสาเกตนคร แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 10 คน ได้แก่ ประชาชนท้องถิ่น ผู้อาวุโส พระสงฆ์ ครู นักวิชาการอิสระ และผู้นำชุมชน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ครูและนักเรียนโรงเรียนบ้านโนนเที่ยง จำนวน 30 คน 3) กลุ่ม บุคคลทั่วไป (Purposive Informants) ประชาชนทั่วไปในจังหวัดร้อยเอ็ดที่เกี่ยวข้องกับสาเกตนคร จำนวน 10 คน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยใช้เครื่องมือหลายประเภท ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (ในตะวัน กำหอม, 2559)

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ 2 ระยะ คือ 1) การเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากเอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 2) การเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยยึดแนวคิดแบบองค์รวม (Holistic Approach) (งามพิศ สัตย์สงวน, 2539; อ้างถึงใน ในตะวัน กำหอม, 2559)

การจัดกระทำและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. การจัดกระทำข้อมูล ผู้วิจัยจัดระบบข้อมูล ตรวจสอบความถูกต้อง และใช้การตรวจสอบ แบบสามเส้า (Triangulation) เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล

2. การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้การวิเคราะห์เชิงคุณภาพตามแนวคิดของทรงคุณ จันทจร (2553) ได้แก่ 1) การวิเคราะห์แบบอุปนัย (Analytic Induction) 2) การวิเคราะห์เชิงจำแนกประเภท (Typological

Analysis) เพื่ออธิบายสภาพสังคม การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และบทบาทขององค์ประกอบต่างๆ ในชุมชน

การนำเสนอผลการวิจัย

นำเสนอผลการวิจัยด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) พร้อมภาพประกอบ และเปิดโอกาสให้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลร่วมตรวจสอบและวิพากษ์ผลการวิจัย เพื่อให้ผลการศึกษาเกิดความ สอดคล้องกับบริบทจริงของชุมชน

สรุปผลการวิจัย

1. อาณาจักรสาเกตนคร

สาเกตนครเป็นชื่อเมืองโบราณที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ ใช้เรียกศูนย์กลางเมืองสำคัญ ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน คำว่า “นคร” สื่อถึง เมืองหลวงหรือเมืองที่มีความสำคัญทางการปกครอง ขณะที่คำว่า “สาเกต” มีรากฐานมาจากคติความเชื่อ ของอินเดียโบราณ อันเกี่ยวข้องกับแนวคิดทางพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพล ทางวัฒนธรรมจากอินเดียที่แผ่เข้ามาสู่ภูมิภาคอีสานตั้งแต่สมัยโบราณ ประตุมืองสาเกตนครตั้งอยู่บริเวณ ด้านหน้าบึงพลาญชัย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด ได้รับการก่อสร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2541 เพื่อจำลองภาพความ รุ่งเรืองของเมืองในอดีต โดยออกแบบตามลักษณะของใบเสมาหินจากแหล่งโบราณคดีเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ และเปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 อักษรที่จารึกบนประตุมือง เป็นอักษรไทยน้อยและไทยใหญ่ อ่านว่า “สาเกตนคร” นอกจากนี้จะเป็นสัญลักษณ์สำคัญของจังหวัด ร้อยเอ็ดแล้ว ประตุมืองแห่งนี้ยังทำหน้าที่เป็นประตุมืองสี่ของกัณฑ์ที่ 10 ในงานประเพณีบุญผะเหวด อีกด้วย

ประวัติศาสตร์ของเมืองร้อยเอ็ดสามารถจำแนกพัฒนาการออกเป็นสามช่วงสำคัญ ได้แก่ สมัยพุทธกาล สมัยผาแดง และสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ในสมัยพุทธกาล สาเกตนครได้รับการกล่าวถึง ในตำนานอุรังคธาตุว่าเป็นหนึ่งในสี่นครใหญ่ของภาคอีสาน ร่วมกับสกลนคร มรุกขนคร และอินทปัฐนคร เมืองแห่งนี้มีเมืองบริวารรวมทั้งสิ้น 11 เมือง และมีการสร้างประตุมืองจำนวนเท่ากันเพื่อเชื่อมโยงเมือง ต่างๆ เข้ากับนครหลวง อีกทั้งยังมีระบบคมนาคมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ปี่ชาววา เป็นสัญญาณแจ้งข่าวสาร และการใช้ม้าแม่แล หรือม้าพลาหก สำหรับส่งข่าวอย่างเร่งด่วน ต่อมาในสมัย ผาแดง อาณาจักรกุลนพะซึ่งมีสาเกตนครเป็นศูนย์กลางเริ่มเสื่อมอำนาจ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชถูก ประหารชีวิต ส่งผลให้นางรัตนเทวีและท้าวสังขวิขราชพระโอรสต้องหลบหนีไปยังเมืองเวียงคุก เมืองสาเกตนครจึงถูกทิ้งร้าง มีต้นกุ่มขึ้นปกคลุมรอบบึง จนชาวบ้านเรียกพื้นที่นี้ว่า “บ้านกุ่มฮ้าง” ในช่วง เวลาเดียวกัน อิทธิพลของอารยธรรมขอมได้แผ่ขยายเข้ามาในภูมิภาค ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านตำนานท้าว ผาแดงและเรื่องราวสงครามบุญบังไฟแสน

ในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เมืองร้อยเอ็ดได้รับการฟื้นฟูขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2256 โดยพระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรทรงโปรดให้จารย์แก้วนำครัวลาวเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองทุ่ง ขึ้นตรง ต่อเมืองจำปาศักดิ์ ต่อมาท้าวผัดและท้าวธนได้สืบทอดการปกครอง พร้อมทั้งมีการย้ายศูนย์กลางเมืองไป ยังพื้นที่ต่างๆ เช่น เมืองดงท้าวสาร ซึ่งพัฒนาต่อมาเป็นเมืองสุวรรณภูมิ ภายหลังท้าวธนได้รับแต่งตั้งเป็น พระยาขัติยวงษา เจ้าเมืองร้อยเอ็ด เมืองร้อยเอ็ดจึงมีบทบาททางการเมืองและการทหารอย่างต่อเนื่อง ก่อนจะพัฒนาเป็นจังหวัดในระบบการปกครองปัจจุบัน โดยเมืองบริวารเดิมถูกปรับสถานะเป็นอำเภอ

จากอดีตสู่ปัจจุบัน สาเกตนครสะท้อนบทบาทความเป็นศูนย์กลางของอาณาจักรในด้านการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และการคมนาคม ส่งผลให้ประตูเมืองสาเกตนครและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้อง กลายเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของจังหวัดร้อยเอ็ด

2. การบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นกับการจัดการเรียนรู้

กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านโนนเที่ยง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 3

สาเกตนครเป็นชื่อเมืองโบราณที่ปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ ใช้เรียกศูนย์กลางเมืองสำคัญในดินแดนอีสาน ซึ่งสอดคล้องกับพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดในปัจจุบัน คำว่า “นคร” หมายถึงเมืองหลวงหรือเมืองที่มีความสำคัญ ส่วนคำว่า “สาเกต” มีที่มาจากคติความเชื่อของอินเดียโบราณ สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และความเจริญรุ่งเรืองตามแนวคิดพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ แสดงถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดเข้าสู่ภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยโบราณ ประตูเมืองสาเกตนครตั้งอยู่บริเวณหน้าบึงปลาชัย อำเภอร้อยเอ็ด สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2541 เพื่อจำลองภาพความรุ่งเรืองในอดีตและทำหน้าที่เป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัด อักษรที่จารึกบนประตูเป็นอักษรไทยน้อยและไทยใหญ่ อ่านว่า “สาเกตนคร” นอกจากนี้ประตูเมืองยังเป็นพื้นที่สำคัญในการประกอบพิธีกรรมบุญผะเหวด และสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนรู้เพื่อช่วยให้นักเรียนเข้าใจอัตลักษณ์และประวัติความเป็นมาของท้องถิ่น

พัฒนาการของเมืองร้อยเอ็ดสามารถแบ่งออกเป็นสามยุคสำคัญ ได้แก่ สมัยพุทธกาล สมัยผาแดง และสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์ ในสมัยพุทธกาล สาเกตนครถือเป็นหนึ่งในสี่นครใหญ่ของภาคอีสาน มีเมืองบริวาร 11 เมือง และมีประตูเมืองจำนวนเท่ากัน พร้อมระบบคมนาคมและการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การใช้ปีช้าวาและม้าแม่แล ต่อมาในสมัยผาแดง อาณาจักรกุลชนทะเลื่อมอำนาจ เมืองสาเกตนครถูกทิ้งร้างและเรียกกันว่า “บ้านกุ่มฮ้าง” ซึ่งสะท้อนอิทธิพลของขอมผ่านตำนานท้าวผาแดงและสงครามบุญบังไฟแสน ส่วนในสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เมืองร้อยเอ็ดได้รับการฟื้นฟู มีการตั้งเมืองใหม่ เช่น เมืองทุ่งและเมืองสุวรรณภูมิ ท้าวธนได้รับแต่งตั้งเป็นเจ้าเมือง และประเพณีบุญผะเหวดได้สืบทอดเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชนมาจนถึงปัจจุบัน

ผลจากการประชุมเชิงปฏิบัติการด้านการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในสถานศึกษา พบว่าเรื่องราวของสาเกตนครและเมืองร้อยเอ็ดสามารถนำมาใช้เป็นกรณีศึกษาในการเรียนการสอนเกี่ยวกับพัฒนาการของเมือง โครงสร้างการปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างเมืองหลวงกับเมืองบริวาร การใช้แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น ประตูเมืองสาเกตนคร บึงปลาชัย และพิธีกรรมบุญผะเหวด ช่วยส่งเสริมความเข้าใจด้านสัญลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม

แนวทางการจัดกิจกรรมบูรณาการสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ อาทิ การจัดทำแผนที่เมืองโบราณเพื่อแสดงตำแหน่งเมืองขึ้นและประตูเมือง การสร้างแบบจำลองประตูเมืองโดยอ้างอิงจากใบเสมาหิน เพื่อศึกษาด้านสถาปัตยกรรมและความหมายเชิงสัญลักษณ์ การเล่าเรื่องตำนานท้องถิ่น เช่น บ้านกุ่มฮ้างและบุญผะเหวด รวมถึงการเชื่อมโยงสาระด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น ระบบการปกครองโบราณ การคมนาคม ความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น อาทิ ผ้าทอพื้นเมือง การเกษตร และการจัดการน้ำในบึงปลาชัย

วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม ได้แก่ การใช้กระบวนการเรียนรู้แบบโครงงาน (Project-Based Learning) ให้ผู้เรียนสร้างผลงาน เช่น แผนที่เมืองโบราณ แบบจำลองประตูเมือง และนิทรรศการวัฒนธรรม การจัดทัศนศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมไปยังแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ รวมถึงการทำกิจกรรมกลุ่มและการอภิปราย เพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร

ผลที่คาดว่าจะได้รับการบูรณาการดังกล่าว คือ นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นร้อยเอ็ด เกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐานของตนเอง การเรียนการสอนมีความน่าสนใจและส่งเสริมการมีส่วนร่วม สรุปได้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการมีส่วนช่วยกำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ชัดเจน ทำให้สามารถนำเรื่องราวของอาณาจักรสาเกตุนครมาใช้เป็นฐานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

อภิปรายผลการวิจัย

1. “สาเกตุนคร” เป็นชื่อโบราณที่ปรากฏในตำนานอรัญธะธาตุ ใช้เรียกเมืองใหญ่ในดินแดนอีสาน ซึ่งปัจจุบัน คือ จังหวัดร้อยเอ็ด คำว่า “นคร” หมายถึงเมืองหลวงหรือเมืองสำคัญ ส่วนคำว่า “สาเกต” มีรากศัพท์มาจากคติความเชื่ออินเดียโบราณ สืบถึงความศักดิ์สิทธิ์และรุ่งเรืองตามคติพุทธ-พราหมณ์ แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของวัฒนธรรมอินเดียที่เข้ามาในภูมิภาคนี้ตั้งแต่สมัยโบราณ ประตุมืองสาเกตุนครตั้งอยู่บริเวณด้านหน้าบึงปลาญชัย อำเภอเมืองร้อยเอ็ด สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2541 เพื่อจำลองความเจริญรุ่งเรืองในอดีต โดยใช้แบบจากไบเซมาหินเมืองฟ้าแดดสงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เปิดใช้อย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2542 ตัวอักษรบนประตุมืองเขียนด้วยอักษรไทยน้อยและไทยใหญ่อ่านว่า “สาเกตุนคร” ประตุมืองนี้นอกจากเป็นสัญลักษณ์ของจังหวัดแล้ว ยังเป็นประตูเข้าเมืองสี่ฟิของกัณฑ์ที่ 10 ในงานประเพณีบุญผะเหวดร้อยเอ็ด ประวัติเมืองร้อยเอ็ดสามารถแบ่งออกเป็นสามสมัยใหญ่ คือ สมัยพุทธกาล สมัยผาแดง และสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ ใน สมัยพุทธกาล เมืองสาเกตุนครปรากฏในตำนานอรัญธะธาตุว่าเป็นหนึ่งในสี่นครใหญ่ของภาคอีสาน ร่วมกับสกลนคร มรุกขนคร และอินทรีปฐมนคร เมืองสาเกตุนครมีเมืองขึ้นอยู่ 11 เมือง และมีประตุมือง 11 ประตู เพื่อเชื่อมโยงเมืองขึ้นต่างๆ เข้ากับนครหลวง มีระบบสื่อสารและคมนาคมที่ดีเยี่ยม เช่น ปี่ชาววา ใช้ส่งสัญญาณข่าวสาร และม้าแม่แล หรือม้าพลาหก สำหรับส่งข่าวอย่างรวดเร็ว เข้าสู่สมัยผาแดงอาณาจักรกุลนทะซึ่งมีสาเกตุนครเป็นเมืองหลวงเริ่มเสื่อมอำนาจ พระเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราชลูกสำเร็จโทษ ทำให้นางรัตนเทวีและท้าวสังขวิขรราชไอรสหนีไปเมืองเวียงคุก เมืองสาเกตุนครจึงกลายเป็นเมืองร้าง มีต้นกุ่มขึ้นรอบบึง จนเรียกว่า “บ้านกุ่มฮ้าง” ในขณะเดียวกัน อำนาจของขอมเข้ามาแผ่อิทธิพลในภูมิภาค ซึ่งสะท้อนผ่านตำนานท้าวผาแดงและสงครามบุญบังไฟแสน ใน สมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ เมืองร้อยเอ็ดที่เคยร้างได้รับการฟื้นฟูในปี พ.ศ. 2256 พระเจ้าสร้อยศรีสมุทรพุทธางกูรให้จารย์แก้วกับครัวลาวมาตั้งเมืองทุ่ง ขึ้นกับจำปาศักดิ์ และต่อมาท้าวเม็ดและท้าวธนสืบทอดการปกครอง หลังจากนั้นมีการย้ายเมืองและตั้งเมืองใหม่ เช่น ดงท้าวสาร ซึ่งต่อมาเป็นเมืองสุวรรณภูมิ และท้าวธนได้รับแต่งตั้งเป็นพระยา ขัตติยวงษา เจ้าเมืองร้อยเอ็ด เมืองร้อยเอ็ดต่อมาได้เข้าร่วมสงครามและปรับเปลี่ยนการปกครองหลายครั้ง จนในที่สุดกลายเป็นจังหวัดร้อยเอ็ด พร้อมทั้งมีเมืองต่างๆ ที่เคยเป็นเมืองขึ้น ถูกยุบรวมเป็นอำเภอ จากอดีตจนถึงปัจจุบัน สาเกตุนครสะท้อนถึงความรุ่งเรืองและความสำคัญของเมืองในฐานะศูนย์กลางอาณาจักร ทั้งด้านการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และการคมนาคม ทำให้ประตุมืองสาเกตุนครและเรื่องราวต่างๆ ของเมืองกลายเป็นมรดกทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของจังหวัดร้อยเอ็ด การสะท้อนคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของสาเกตุนคร สอดคล้องกับผลการวิจัยของพงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์ (2564) พบว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยเติมเต็มภาพอดีตของผู้คนและชุมชนให้สมบูรณ์ การศึกษาประวัติเมืองร้อยเอ็ดจากสมัยพุทธกาล สมัยผาแดง และสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์ แสดงให้เห็นว่าสาเกตุนครเป็นศูนย์กลางการปกครอง การคมนาคม และศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นชีวิตผู้คนและชุมชน (สิริวรรณ สิริวนิชย์, 2561; พชรทองเรือง, 2561) การสร้างประตุมืองสาเกตุนครจึงไม่เพียงเป็นสัญลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ แต่ยังเป็น

เครื่องมือในการสืบสานวัฒนธรรมและความรู้เกี่ยวกับอดีตให้คนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ การบูรณาการความรู้เชิงประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมในกระบวนการเรียนรู้ งานวิจัยของ วรวิทย์ นิเทศศิลป์ และชวลิต ขอดศิริ (2560) และฤทัยพรรณ ทองจับ (2564) ชี้ให้เห็นว่าการเรียนรู้แบบบูรณาการเชื่อมโยงเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้นักเรียน/ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติและคิดวิเคราะห์ เช่น การศึกษาแหล่งเรียนรู้ในเชียงใหม่ หรือการจัดกิจกรรมประเพณีชักพระในสตูล ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นว่า การนำเรื่องราวของสาเกตุนครมาบูรณาการในชั้นเรียนสามารถสร้างทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความรู้สึกรักผูกพันกับท้องถิ่น การมีส่วนร่วมของชุมชนและความยั่งยืนของภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลวิจัยของ ญฐนท ทวีสิน (2564) และพัชรี ทองเรือง (2561) แสดงให้เห็นว่าการเรียนรู้ท้องถิ่นที่ยั่งยืนต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน การมีเครือข่ายผู้เรียน ผู้รู้ และชุมชน ทำให้เกิดการสืบสานภูมิปัญญา เช่น การฟื้นฟูเมืองร้อยเอ็ดและการรักษาประเพณีต่างๆ ของท้องถิ่น การบูรณาการประวัติศาสตร์สาเกตุนครเข้ากับกิจกรรมชุมชน จึงเป็นการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด LICA Model การพัฒนาการเรียนการสอนแบบบูรณาการในศตวรรษที่ 21 พระสิทธิชัย รินฤทธิ์ (2563) และจิรัชพรรณ ชาญช่วง (2563) พบว่าการจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการสามารถพัฒนาทักษะผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง การคิดเชื่อมโยง การวิเคราะห์ และการสร้างสรรค์ การนำสาเกตุนครและประวัติศาสตร์ร้อยเอ็ดมาใช้ในชั้นเรียน จึงสามารถตอบสนองต่อความต้องการของการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างเหมาะสม

ความสอดคล้องเชิงทฤษฎี “นคร” = เมืองหลวงหรือเมืองสำคัญ “สาเกต” = รากศัพท์มาจากคติความเชื่ออินเดียโบราณ สื่อถึงความศักดิ์สิทธิ์และความรุ่งเรือง (พุทธ-พราหมณ์) สะท้อนถึงอิทธิพลวัฒนธรรมอินเดียโบราณในอีสาน ประตุมืองสาเกตุนคร สร้างปี พ.ศ. 2541 จำลองแบบจากใบเสมาหินเมืองฟ้าแดดสงยาง เปิดอย่างเป็นทางการ 20 ก.พ. 2542 ตัวอักษรเขียนด้วยอักษรไทยน้อยและไทยใหญ่ ใช้เป็นสัญลักษณ์จังหวัด และประตูเข้าเมืองสีฟ้าในงานบุญผะเหวดกัณฑ์ที่ 10 พัฒนาการเมืองร้อยเอ็ดสมัยพุทธกาล: เมืองสาเกตุนครปรากฏในตำนานอุรังคธาตุ เป็นหนึ่งในสี่นครใหญ่ของอีสาน มีเมืองขึ้น 11 เมือง และ 11 ประตู สมัยผาแดง: อาณาจักรกุลทระล้อมอำนาจ เมืองสาเกตุนครกลายเป็นเมืองร้าง (บ้านกุ่มฮ้าง) สมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์: เมืองร้อยเอ็ดฟื้นตัวในปี พ.ศ. 2256 ผ่านการสืบทอดของท้าวเม็ดท้าวธน และพระยาขัติยวงษา ความสำคัญของเมือง ศูนย์กลางอาณาจักรด้านการปกครอง ศาสนา วัฒนธรรม และคมนาคม การสื่อสารโบราณ เช่น ปี่ซาวว้า และม้าแม่แล สอดคล้องกับทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ สังคมประกอบด้วยระบบย่อยที่ทำหน้าที่เฉพาะเพื่อให้สังคมดำรงอยู่และเกิดสมดุลระบบใดทำงานผิดพลาด จะเกิดการปรับตัวเองเพื่อกลับสู่สมดุล การแยกย่อย และการผสมผสาน เป็นลักษณะสำคัญของสังคมเมือง การประยุกต์วิเคราะห์โครงสร้างและหน้าที่ของชุมชนเมือง/ชนบท วิเคราะห์ความแตกต่างทางเศรษฐกิจและการผสมผสานทางสังคม ใช้ในการวิจัยเชิงสังคมวิทยาเพื่อวัดการเปลี่ยนแปลงและการประสานของระบบย่อยต่างๆ และทฤษฎีประวัติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ คือ การศึกษากิจกรรมมนุษย์ในอดีต โดยการสร้างมโนภาพที่น่าจะเป็นไปได้จากหลักฐานที่มีอยู่ ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ไม่เป็นอัตวิสัย 100% เพราะขึ้นอยู่กับทางเลือกและตีความของนักประวัติศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ต้องมีจินตนาการและความเข้าใจบริบทของอดีตเพื่อวิเคราะห์เหตุการณ์ การใช้ประโยชน์ เข้าใจพฤติกรรมมนุษย์และวัฒนธรรม เป็นบันทึกประสบการณ์และบทเรียนสำหรับปัจจุบันและอนาคต หลักฐานทางประวัติศาสตร์แบ่งเป็นปฐมภูมิ ทุติยภูมิ ตติยภูมิ และทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งแพร่กระจายไปสู่อีกสังคมหนึ่ง กระบวนการอาจผ่านตัวแทน เช่น นักปราชญ์ สื่อมวลชน การค้า หรือการติดต่อ

ระหว่างบุคคล ปรับเปลี่ยนให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ การแพร่กระจายแพชชั่น เครื่องมือการผลิต การสมรสข้ามชาติในภาคอีสาน การกำหนดเขตพื้นที่วัฒนธรรมและศึกษาลักษณะเฉพาะทางประวัติศาสตร์

2. การบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในโรงเรียน พบว่าเรื่องราวของสาเกตุนครและเมืองร้อยเอ็ดสามารถนำมาสอนเป็นกรณีศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการเมือง โครงสร้างการปกครอง และเมืองขึ้นทั้ง 11 เมือง การใช้ประตูเมืองสาเกตุนคร บึงปลาญชัย และพิธีกรรมบุญผะเหวด เป็นสื่อช่วยให้เด็กเข้าใจสัญลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวทางการบูรณาการในโรงเรียนสามารถจัดเป็นกิจกรรมได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การสร้าง แผนที่เมืองโบราณ ระบุเมืองขึ้นและประตูเมือง การสร้าง แบบจำลองประตูเมืองจากใบเสมาหิน เพื่อเรียนรู้สถาปัตยกรรมและสัญลักษณ์เมือง การจัดกิจกรรม เล่าเรื่องตำนานท้องถิ่น เช่น บ้านกุ่มฮ้างและบุญผะเหวด รวมถึงการบูรณาการสาระสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เช่น การสอนระบบการปกครองโบราณ การค้าและคมนาคม ความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น ผ้าทอพื้นเมือง การเกษตร และการจัดการน้ำในบึงปลาญชัย วิธีการจัดการเรียนการสอนที่แนะนำ คือ การใช้ Project-Based Learning ให้เด็กสร้างผลงาน เช่น แผนที่เมืองโบราณ แบบจำลองประตูเมือง และนิทรรศการวัฒนธรรม การจัดทัศนศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ไปยังสถานที่สำคัญ เช่น ประตูเมืองสาเกตุนคร บึงปลาญชัย และแหล่งโบราณคดี รวมถึงการใช้กิจกรรมกลุ่มและอภิปรายเพื่อพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์และการสื่อสาร ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการบูรณาการนี้คือ นักเรียนมีความเข้าใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและวัฒนธรรมร้อยเอ็ด เกิดความภูมิใจและตระหนักถึงมรดกท้องถิ่น การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีส่วนร่วม สนุกสนาน และพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ สรุปได้ว่า การประชุมเชิงปฏิบัติการช่วยกำหนดแนวทางและกิจกรรมบูรณาการที่ชัดเจน ทำให้สามารถใช้เรื่องราวของ อาณาจักรสาเกตุนคร และเมืองร้อยเอ็ด เป็นฐานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ศาสนา และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างมีชีวิตชีวา สามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และส่งเสริมการอนุรักษ์มรดกท้องถิ่นอย่างยั่งยืน จากผลการวิจัยเรื่องการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและศิลปวัฒนธรรมในโรงเรียน พบว่า การนำเรื่องราวของ สาเกตุนครและเมืองร้อยเอ็ด มาเป็นกรณีศึกษาสามารถสร้างความเข้าใจในด้านพัฒนาการเมือง โครงสร้างการปกครอง และวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับนักเรียนได้อย่างเป็นรูปธรรม การจัดกิจกรรม เช่น การสร้างแผนที่เมืองโบราณ การสร้างแบบจำลองประตูเมือง การเล่าเรื่องตำนานท้องถิ่น และการเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำให้นักเรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ด้านสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเข้ากับประสบการณ์จริง สอดคล้องกับ วรวิทย์ นิเทศศิลป์ และชลิต ขอดศิริ (2560) การเรียนการสอนแบบ Project-Based Learning ช่วยให้นักเรียนเกิดการมีส่วนร่วมและพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร และความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ การจัดทัศนศึกษาเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม เช่น ประตูเมืองสาเกตุนคร บึงปลาญชัย และแหล่งโบราณคดี ยังช่วยให้นักเรียนเห็นคุณค่าและความสำคัญของมรดกท้องถิ่น ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน ในลักษณะเดียวกัน การศึกษาเรื่องการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา พบว่า การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น งานหัตถกรรม เครื่องเงิน วัดศรีสุพรรณ และบ้านถวายเป็นต้นทำให้เกิดการเรียนรู้ทั้งด้านทักษะการทำงาน การวางแผน การแก้ปัญหา และความคิดสร้างสรรค์ รวมถึงสามารถนำความรู้ที่ได้ไปสร้างกิจกรรมให้เด็กในอนาคต นอกจากนี้ การศึกษาชุมชนแห่งการเรียนรู้ เช่น บ้านห้วยใหญ่ พบว่า บริบททางกายภาพและสังคม วัฒนธรรม และความสัมพันธ์เครือญาติ เป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน การเรียนรู้ในชุมชนจึงไม่เพียงแต่เกิดขึ้นในห้องเรียน แต่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมในกิจกรรมจริงในสภาพแวดล้อมท้องถิ่น สอดคล้องกับพระวิรัชศักดิ์ จันทวิโส (2561) และ สิริวรรณ สิริวนิชย์ (2561) การเรียนรู้แบบบูรณาการในสาระสังคมศึกษา ชี้ให้เห็นว่าการเชื่อมโยงเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกัน

การปฏิบัติจริง และการเรียนรู้จากธรรมชาติ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดวิเคราะห์และสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

นอกจากนี้ การศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสาครยังชี้ว่า การบูรณาการเรื่องราวท้องถิ่นกับเนื้อหาประวัติศาสตร์ชาติ ช่วยให้เกิดความเข้าใจในมิติทั้งเศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการพัฒนาพื้นที่ แต่ควรขยายการเรียนรู้ไปสู่ความรู้ท้องถิ่นเฉพาะด้านและภูมิปัญญาชุมชนเพื่อสร้างคุณค่าในระยะยาว งานวิจัยของ ขวัญธิธัมม์ ทิพย์บุญทรัพย์ (2562) แสดงให้เห็นว่าเรื่องราวของอาณาจักรสาเกตุนครและเมืองร้อยเอ็ดสามารถใช้เป็นฐานการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ นักเรียนสามารถเข้าใจโครงสร้างเมือง เมืองขึ้นทั้ง 11 เมือง ประตุมืองสาเกตุนคร และพิธีกรรมบุญผะเหวด ผ่านกิจกรรมการสร้างแผนที่และแบบจำลองประตุมือง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่เน้นชีวิตและกิจกรรมของผู้คนทั่วไป ทำให้เด็กเห็นภาพอดีตของสังคมไทยชัดเจนและเชื่อมโยงกับปัจจุบันได้ง่ายขึ้น งานวิจัยของ ฤทัยพรรณ ทองจับ (2564) และพระสิทธิชัย รินฤทธิ (2563) พบว่าการบูรณาการประเพณีท้องถิ่น เช่น บุญผะเหวด แห่พระแข่งเรือยาวขึ้นโขงชิงธง และประเพณีชักพระ ช่วยให้นักเรียนไม่เพียงเข้าใจประวัติศาสตร์เท่านั้น แต่ยังเกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทำให้เกิดความภาคภูมิใจและกระตุ้นให้ร่วมอนุรักษ์มรดกเหล่านี้อย่างยิ่งย่น การศึกษาของ จิรัชพรรณ ชาญช่วง (2563) และ วรันันท์ ฉายรัตน์ (2564) ชี้ให้เห็นว่า การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ใช้ Project-Based Learning และกิจกรรมเชิงปฏิบัติจริง เช่น การสร้างแบบจำลองแผนที่เมือง การจัดนิทรรศการ และทัศนศึกษาเชิงวัฒนธรรม ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การทำงานร่วมกับผู้อื่น และการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงระหว่างวิชา เช่น สังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม คณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ งานวิจัยของ วรันันท์ ฉายรัตน์ (2564) พบว่าการจัดการเรียนรู้โดยเชื่อมโยงกับสถานที่จริง เช่น บึงพลานุชัย ประตุมืองสาเกตุนคร หรือเส้นทางท่องเที่ยวเศรษฐกิจ EEC จังหวัดระยอง ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เชิงบริบท สัมผัสวิถีชีวิตชุมชน และเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างแท้จริง การลงมือปฏิบัติและสัมผัสของจริงทำให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งเป็นไปตามแนวคิดของการศึกษาสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21 สอดคล้องกับงานของ พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์ (2564) ชี้ว่า ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยเติมเต็มภาพอดีตของสังคมไทยโดยให้ความสำคัญกับชีวิตผู้คนทั่วไป ซึ่งทำให้ผู้เรียนเห็นภาพรวมของสังคมไทยในอดีตอย่างสมบูรณ์ การใช้กรณีศึกษาเช่น สาเกตุนคร ร้อยเอ็ด หรือประเพณีชักพระ ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแนวคิดประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์เหตุการณ์ และการตีความหลักฐานได้ดียิ่งขึ้น

งานวิจัยของ ณฐนนท ทวีสิน (2564) และ วีระนุช กุลสุวรรณ และในตะวัน กำหมอม (2566) พบว่า การนำเรื่องราวท้องถิ่น เช่น อาณาจักรสาเกตุนคร เมืองร้อยเอ็ด บุญผะเหวด กระจิมบ้านขาว มาบูรณาการในการเรียนการสอนสามารถสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา สอดคล้องกับผลลัพธ์จากงานวิจัยของ วิชัย พ้องเสียง (2565) พบว่า การใช้หนังสืออ่านเพิ่มเติมหน่วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นควบคู่กับกิจกรรมทัศนศึกษา สามารถเพิ่ม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของนักเรียน และทำให้เกิดความพึงพอใจต่อการเรียนสูงสุด และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ อมรรรัตน์ ใจโต (2567) พบว่า การนำประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาประยุกต์กับ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และเชิงพุทธ สามารถสร้างกิจกรรมที่ตอบสนองต่อทั้งผู้เรียนและนักท่องเที่ยว โดยมีประเด็นสำคัญ คือ การใช้เรื่องราวท้องถิ่นเป็นแกนกลางของการเรียนรู้หรือท่องเที่ยว กิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เช่น การตามรอยประวัติศาสตร์ การเข้าร่วมเทศกาลท้องถิ่นการเชื่อมโยงสถานที่จริงกับเนื้อหาทางประวัติศาสตร์ เช่น วัด โบราณสถาน เส้นทางเดินทางของนักสำรวจ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 โรงเรียนควรสร้างสื่อการเรียนรู้ เช่น แผนที่เมืองโบราณ แบบจำลองประตูเมือง วิดีโอ หรือ AR/VR จำลองเมืองสาเกตุนคร เพื่อให้เด็กเข้าใจโครงสร้างเมือง ระบบคมนาคม และความสำคัญทางประวัติศาสตร์อย่างมีประสิทธิภาพจริง

1.2 เน้นการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์กับสาระสังคมศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การสอนพิธีกรรมบุญผะเหวด การทอผ้าพื้นเมือง หรือการจัดการน้ำในบึงปลาชัย เพื่อให้ นักเรียนเรียนรู้แบบองค์รวม

1.3 ส่งเสริมนักเรียนให้ไปสถานที่จริง เช่น ประตูเมืองสาเกตุนคร บึงปลาชัย และแหล่งโบราณคดี เพื่อเห็นบริบทจริงของเมือง สร้างความตระหนักและความภูมิใจในมรดกท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ศึกษาเมืองขึ้นและอาณาจักรใกล้เคียง เช่น สกลนคร มุกขนคร และอินทรีภูธร เพื่อเปรียบเทียบพัฒนาการเมือง ระบบการปกครอง และวัฒนธรรม ทำให้เข้าใจภาพรวมของอีสานโบราณได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2.2 พัฒนাসื่อการเรียนรู้แบบดิจิทัล ใช้เทคโนโลยี เช่น วิดีโอ AR/VR หรือแอปพลิเคชัน จำลองเมืองสาเกตุนคร เพื่อให้การเรียนการสอนมีความน่าสนใจและสามารถเข้าถึงนักเรียนได้หลากหลายกลุ่ม

2.3 ศึกษาและวิเคราะห์ผลกระทบต่อการเรียนรู้ของนักเรียนตรวจสอบว่าการบูรณาการประวัติศาสตร์ท้องถิ่นช่วยพัฒนาทักษะด้านความคิดวิเคราะห์ ความภูมิใจในท้องถิ่น และความเข้าใจวัฒนธรรมของนักเรียนอย่างไร เพื่อปรับปรุงวิธีการสอนในอนาคตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

บรรณานุกรม

- ขวัญธิริศม์ ทิพย์บุญทรัพย์. (2562). การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่พระแข่งเรือขึ้นโขงชิงธง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดชุมพร เพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้วิชาประวัติศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านทับว้าง. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม, บัณฑิตวิทยาลัย, วิทยาลัยทองสุข.*
- จิรัชพรรณ ชาอยู่ข่าง. (2563). การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการเพื่อพัฒนา ทักษะการ คิดขั้นสูง: การเรียนรู้สู่การปฏิบัติจริง. *วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 48(3): 78-89.
- ณฐนนท ทวีสิน. (2565). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม “เซิ้งผ้าไหม” ของบ้านขวาวอำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด.* คณะสังคมศาสตร์และศึกษาศาสตร์, วิทยาลัยทองสุข.
- ทรงคุณ จันทกร. (2553). *การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมชั้นสูง.* มหาสารคาม: สถาบันวิจัยศิลปและวัฒนธรรมอีสาน.
- ในตะวัน กำหอม. (2559). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์และวัฒนธรรมศาสตร์.* มหาสารคาม: โรงพิมพ์ที่คอมมหาสารคาม.
- ในตะวัน กำหอม. (2559). *ผ้าไหม: การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมวิถี วัฒนธรรมชุมชน ตำบลขวาวอำเภอสกลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดความหลากหลายทางวัฒนธรรม.* คณะวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ฉบับที่ 26 ปีที่ 12 เดือน พฤษภาคม-สิงหาคม.
- พงศ์สวัสดิ์ ราชจันทร์. (2564). ประเด็นคัดสรรว่าด้วยความหมายและความสำคัญสำหรับการศึกษา ภาวะผู้นำ. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 7(2): 365-378.

- พระวีระศักดิ์ จันทวิไล (2561). การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิชาสังคมศึกษา. *วารสารมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 8(2): 85-92.
- พระสิทธิชัย รินฤทธิ์. (2563). การจัดการเรียนการสอนสังคมศึกษาในศตวรรษที่ 21. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 5(2): 204-212.
- พัชรี ทองเรือง. (2561). การจัดการเรียนรู้ชุมชน. *วารสารสังคมมนุษย์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 8(2): 50-51.
- ยศ สันตสมบัติ. (2540). *มนุษย์กับวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐทิติยา หิรัณยหาด. (2554). แนวทางการพัฒนาเพื่อส่งเสริมศักยภาพหมู่บ้านวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาบ้านหนองขาว อำเภอดำม่วง จังหวัดกาญจนบุรี. *การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เรณู โกศินานนท์. (2542). *สืบสานนาฏศิลป์ไทย*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ฤทัยพรรณ ทองจับ. (2564). ประเพณีชักพระ: การบูรณาการเพื่อส่งเสริมการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนบ้านคลองขุด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสตูล. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาสังคมศาสนาและวัฒนธรรม, วิทยาลัยทองสุข.
- วรนนท์ ฉายารัตน์. (2564). “การท่องเที่ยวเศรษฐกิจตามเส้นทาง EEC”: พื้นที่เขตพัฒนาพิเศษภาคตะวันออกเพื่อบูรณาการการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมโรงเรียนนิคมสร้างตนเองจังหวัดระยอง. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม, วิทยาลัยทองสุข.
- วรวิทย์ นิเทศศิลป์ และชวลิต ขอดศิริ. (2560). *การบูรณาการการเรียนการสอนด้วยวิธีการทาบารุงศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนา*. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วิชัย พ้องเสียง. (2565). การพัฒนาหนังสืออ่านเพิ่มเติมหน่วยประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เรื่องสาเกตนครบ้านเราของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์และกิจกรรมทัศนศึกษา. *วารสารสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 6(1): 70-79.
- วีระนุช กุลสุวรรณ และในตะวัน กำหอม. (2566). กระโจมน้ำหนาว: สื่อสัญลักษณ์ การอนุรักษ์และการพัฒนาเพื่อส่งเสริมวิถีวัฒนธรรม ตำบลขาว อำเภอสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม, วิทยาลัยทองสุข.
- สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ. (2533). *งานมหกรรมวัฒนธรรมพื้นบ้าน 33*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง กรุ๊ป.
- สิริวรรณ สิริวนิชย์. (2561). *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุรพล วิรุฬห์รักษ์. (2543). *วิวัฒนาการนาฏศิลป์ไทยในกรุงรัตนโกสินทร์ พ.ศ.2325-2477*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรรัตน์ ใจโต. (2567). พันธุมบุรี : เส้นทางและกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงพุทธ เพื่อการบูรณาการการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม โรงเรียนวัดไผ่โรงวัว จังหวัดสุพรรณบุรี. *หลักสูตรศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, สาขาวิชาสังคม ศาสนาและวัฒนธรรม, วิทยาลัยทองสุข.